

СТАНОВИЩЕ

от проф. днк Мария Антонова Шнитер

ФИФ, ПУ „Паисий Хилендарски“

Относно: дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор“ в Област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма по Етнология

Автор: Гергана Цонева Цонева

Тема: МАРКЕРИ НА ИДЕНТИЧНОСТ НА НАСЕЛЕНИЕТО В ПОМАКОХОРИЯ, СЕВЕРНА ГЪРЦИЯ

Научен ръководител: проф. днк Мария Шнитер

Със заповед Р-33-5979 от 21.11.2018 г. съм определена за член на научното жури по указаната процедура.

Общо представяне на процедурата и докторанта:

Работата ми с докторант Гергана Цонева през изтеклите години беше сложна и съпроводена от поредица перипетии и изпитания. Веднага ще кажа, че при своето зачисляване за редовен докторант Г. Цонева вече имаше солиден опит на теренист, както и завидна езикова и обща култура. Това ми даде основание да предложа изследователска тема, за справянето с която се изисква сериозно научно израстване и която вероятно още тогава е надхвърляла възможностите на докторанта. Впоследствие темата беше коригирана и ограничена, за да се даде шанс да бъдат оползотворени както натрупаните теренни материали, така и малкото оставащо време. Резултатът, който днес обсъждаме, е далеч от предварителните очаквания, но съдържа сериозни и интересни емпирични приноси, които би трябвало да бъдат подобаващо оценени.

1. Актуалност на тематиката

Темата за идентичността на славяноезичното население в Северна Гърция е трудно да бъде обект на научно изследване, лишено от допълнителни политически аспекти и намерения. Сложната комбинация от исторически, езикови, религиозни, културни фактори, които влияят при оформянето на тази идентичност, както и динамиката на процесите, които в момента протичат „на терен“, превръщат улавянето и описанието на изследвания феномен в истинско предизвикателство дори за далеч по-зрели учени. Затова опитът на Г. Цонева да ни представи една „моментна снимка“ на състоянието в сравнително малкия регион на с. Мустафчево

заслужава адмирации и със сигурност ще послужи в бъдеще за нови, по-задълбочени анализи на случващото се в Помакохория.

2. Познаване на проблема

В началото на докторантското си обучение Г. Цонева положи системно усилие да се запознае в богатата научна и паранаучна литература върху темата на дисертационния труд, като постави акцент върху представянето на гръкоезичната традиция, приемайки (може би неоснователно), че за българоезичния читател то ще бъде по-полезно от стандартния „преглед на библиографията“. Понякога нейният стремеж да актуализира и осъвремени информацията я водеше до крайности (и в последната нощ преди окончателното предаване на дисертационния труд тя продължи да доуточнява и верифицира някои цитирани източници, особено електронните ресурси), докато в същото време част от българоезичната научна литература по темата остана недоизползвана. Подобни дисбаланси, разбира се, са обичайни в работата на младите изследователи, но бих препоръчала допуснатите пропуски да бъдат компенсирани, преди трудът да се представи пред по-широка публика.

3. Методика на изследването

Гергана Цонева подхожда към изследваната общност с класическите методи на теренната етнология. Богатият ѝ предварителен опит като теренист в българоезични общности зад граница я насочва към последователно проучване и документиране на все още живата фолклорна култура на Помакохория. Безспорно най-ценният принос на подлежащия на защита дисертационен труд е събраният и обработен теренен материал, обхващащ 88 интервюта, както и плътно описание на всекидневното и обредните традиции на изследваната общност.

4. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертацията е структурирана в увод, три глави и заключение, със съответната библиографска справка и приложения, в общ обем 207 страници (без приложенията). Библиографията включва общо 196 заглавия на кирилица, 96 на гръцки и 37 на латиница, както и 85 ползвани електронни ресурса.

Уводът формулира целта, изследователския въпрос и работните хипотези на дисертационния труд и въвежда читателя в изследваното пространство, поставяйки специален акцент върху методите на теренна работа и изследователските посещения (общо 4 на брой, с различна

продължителност). Тук са разгледани също така електронните медии като специфичен „терен“, а въведената на този етап информация безспорно ще улесни бъдещите изследователи на помашката проблематика.

Втората част на увода е посветена на литературния обзор, който е направен коректно, макар че бихме очаквали на места по-сериозна аналитичност, както и аргументация на подбора. Въведени и дефинирани са основните научни понятия, използвани в дисертацията.

Най-интересни и приносни от гледна точка на етнологата са първите две глави на труда. Те са посветени съответно на „Фолклорната обредна култура“ и на „Селищната култура“ в с. Мустафчево. **Първата глава** проследява в детайли обредите, свързани с жизнения и с празничния цикъл на културата. Начинът, по който са представени събраните теренни материали, напомня за някои от класическите (но незагубили своята научна стойност с времето) етнографски описания и е свидетелство за усвоеното от докторант Цонева умение да стигне до релевантната информация, проявявайки наблюдателност и усет за детайла. Тук особено важни от гледна точка на темата са изводите за локания религиозен синкретизъм, който според мен е не само *маркер* за идентичност, но и действащ *фактор* при формирането ѝ. **Втората глава** се занимава с т.нар. „други маркери“ на идентичност – облекло, именна система, родствена система, топонимия, словесен фолклор. Цялата богата информация, представена в тази част от труда, допринася за уплътняване на картината на локалната идентичност. За съжаление не съм убедена, че докторантката е успяла да извлече максимума „научна полза“ от този материал – анализите безспорно биха могли да се задълбочат и разширят, така че направените изводи да могат да бъдат формулирани не само интуитивно, но и научно аргументирано.

Третата глава ни въвежда в сферата на публичните политики, чийто краен резултат е днешната идентичност на славяноезичното население в Северна Гърция. Тук заслужава да се отбележи умелото разработване на темата за езика и езиковите политики, както и като цяло за образователните стратегии на балканските държави, които водят до ситуацията, наблюдавана днес на терен. Това ме кара да приема като обоснована направената прогноза, че може да се очаква „или окончателното изчезване на славянския/български език от употреба, или официалното му легитимиране като „помашки“ език“ (с. 172) – перспектива, която изглежда още по-вероятна на фона на вече случили се на Балканите събития. Специален „подарък“ за читателите на дисертационния труд е приложеният изцяло (в електронен формат) „Помашко-гръцки“ и „Гръцко-помашки“ речник. Ако оставим настрана сложните въпроси на езиковата

политика като инструмент на вътрешно- и външнополитически битки, можем да открием в него един безценен извор за изучаването на съвременното състояние на родопските говори, който тепърва ще привлича вниманието на лингвисти и диалектолози.

Дисертацията завършва със **заключение**, което коректно и убедително обобщава направените в отделните части на труда изводи и потвърждава формулираната в началото научна хипотеза за наличието на повече от една идентичност на жителите в Помакохория. Тук е поставен акцент върху ролята на религията като водещ маркер, но и фактор в определянето на идентичността на изследваното население. Наред с останалите описани маркери (език, фолклорна култура, облекло, именна система и т.н.), тя води до формирането на „плаващата идентичност“, която е основен инструмент на помаците в тяхното справяне с противоречивите предизвикателства на модерния, глобализиращ се свят.

5. Автореферат

Авторефератът отговаря на формалните и съдържателни изисквания и съответства на текста на дисертацията.

6. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Дисертационният труд на Г. Цонева е свидетелство за постигнати научни резултати, които удовлетворяват както формалните, така и съдържателните изисквания на ЗРАСРБ и Правилниците на ПУ и ФИФ. Без да изчерпва възможностите за анализ на събрания ценен теренен материал, трудът въвежда в научно обръщение нова и ценна информация, която в бъдеще би могла да бъде основа за следващи научни опити.

Предлагам на почитаемото научно жури да присъди на Гургана Цонева Цонева Образователната и научна степен „доктор“ в научната специалност „Етнология“, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, Област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки.

2.01.2019 г.

Проф. днк Мария Шнитер